Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 0 5 2 5 2 1 1 2

JESENSKI ROK

SOCIOLOGIJA

Izpitna pola 2

Sreda, 31. avgust 2005 / 90 minut

Dovoljeno dodatno gradivo in pripomočki: kandidat prinese s seboj nalivno pero ali kemični svinčnik. Kandidat dobi dva ocenjevalna obrazca.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila. Ne izpuščajte ničesar.
Ne obračajte strani in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na obrazca za ocenjevanje).

V tej izpitni poli so štirje tematski sklopi (štiri strukturirana vprašanja), od katerih si izberite **DVA**. Odgovarjajte le na vprašanja v okviru DVEH izbranih tem.

Odgovore vpisujte v prostore, ki so za to predvideni, z nalivnim peresom ali kemičnim svinčnikom. Pred njimi jasno označite naslov tematskega sklopa, ki ste si ga izbrali, in številko vprašanja, na katero odgovarjate (npr. Metode, vprašanje št. 1). Pišite čitljivo. **Nečitljivi odgovori in odgovori, pisani z navadnim svinčnikom, se točkujejo z nič (0) točkami.**

Število točk, ki jih lahko dobite, je navedeno ob vprašanjih v izpitni poli.

Vsako nalogo skrbno preberite in premislite. Poskušajte odgovoriti na vsa vprašanja. Zaupajte vase in v svoje sposobnosti.

Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 20 strani, od tega 1 prazno.

© RIC 2005

Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia
Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia Scientia Est Potentia

PRAZNA STRAN

Obrnite list.

1. ODKLONSKOST IN DRUŽBENI NADZOR

Vir A

... vendar pa je bil Zahod tisti, ki je privedel do znanstvenih odkritij brez precedensa v dotedanji zgodovini človekove misli. Pomislimo samo na Galilejev zaprti sistem kinematike, v katerem so v načelu vsa mehanična gibanja matematično definirana, na Newtonovo mehaniko, na Kopernikov obrat v astronomiji. Kopernik je s svojim novim astronomskim pogledom bolj kot kateri koli drugi njegov sodobnik simboliziral prelom s staroveško miselnostjo, zato filozofi uporabljajo sintagmo »kopernikanski obrat« za metaforo, ki označuje prestop v moderni miselni svet.

(Mali, F. (2002): Razvoj moderne znanosti, FDV, Ljubljana, str. 33)

Vir B

Socializacija še zmeraj poteka (tudi) v smeri delovne etike; prevladuje ideologija, da so dane številne možnosti individualnih dosežkov. Hkrati pa so mladi izključeni iz zaposlitve in drugih oblik udeležbe v družbenem življenju.

(Barle–Lakota, A., in drugi (2004): Sociologija, DZS, Ljubljana, str. 40)

Vprašanja:

1. Opredelite odklonsko ravnanje.

(1 točka)

2. Pojasnite, zakaj so v viru A opisana znanstvena odkritja v svojem času veljala za odklonska.

(1,5 točke)

3. Primerjajte odnos do znanstvenih odkritij in sankcije zanja v predmodernih in modernih družbah.

(3 točke)

4. Pojasnite razliko v razlagi vzrokov za odklonsko ravnanje med teorijama R. Mertona in A. Cohena. Pomagajte si z virom B.

(4 točke)

5. Navedite modele odklonskega ravnanja, ki po teoriji R. Mertona predstavljajo prilagoditev (adaptacijo) strukturni napetosti, in en model kratko razložite.

(3 točke)

6. Katera teoretska perspektiva zanika nevtralnost zakona in kako to pojasni?

(3 točke)

7. Na katere vidike odklonskosti še opozarja teoretska perspektiva, ki ste jo prepoznali v odgovoru na 6. vprašanje? Navedite in kratko pojasnite en vidik.

(2 točki)

2. SPOL IN SPOLNA RAZLIKA

Vir A

Družbeni spol je družbeni stereotip. Živali imajo le biološki spol, nimajo pa družbenega spola.

(Potts, M. in Short, R. (1999): Ever since Adam and Eve. The evolution of human sexuality, Cambridge University Press, Cambridge, str. 51)

Vir B

Če testosteron ni dejavnik, ki bi povzročal večjo moško agresivnost do oseb istega spola, kaj je potem vir te agresivnosti? Študije ... kažejo močno povezanost agresivnosti z moškimi vrednotami, posebno tistimi, ki zadevajo ugled in čast.

(Archer, J. in Lloyd, B. (2002): Sex and Gender, Cambridge University Press, Cambridge, str. 121)

Vir C

Moderna posamična družina temelji na očitnem ali prikritem domačem suženjstvu žene, moderna družba pa je gmota, ki sestoji iz samih posamičnih družin kot svojih molekul. V veliki večini primerov, vsaj pri lastniških razredih, mora biti dandanes mož tisti, ki pridobiva in hrani družino. To pa mu daje gospodujoč položaj ... On je v družini buržoa, žena pa predstavlja proletariat.

(Engels, F. (1975/1891/): Izvor družine, privatne lastnine in države, v Marx, K., Engels, F. (1975): Izbrana dela (peti zvezek), Cankarjeva založba, Ljubljana, str. 278)

Vprašanja

1. Ob upoštevanju vira A utemeljite razlikovanje med biološkim in družbenim spolom.
(3 točke)

2. Nekateri avtorji (npr. L. Tiger in R. Fox) trdijo, da družbene razlike med spoloma določa biogramatika, tj. gensko določeni program, ki moške in ženske usmerja v različne družbene vloge. Kako je mogoče s sociološkega vidika kritizirati to trditev?
(3 točke)

3. Po mnenju T. Parsonsa je za spolno delitev dela v družini značilna delitev na instrumentalne in ekspresivne vloge. Pojasnite razliko med obema vrstama vlog.
(2 točki)

4. Ob upoštevanju vira B pojasnite poglavitne družbene vzroke za moško agresivnost.
(2 točki)

5. Engelsov prikaz (vir C) družbenega položaja žensk se nanaša na kapitalistične družbe 19. stoletja. V katerih pogledih se današnji položaj žensk razlikuje od njihovega položaja pred več kakor sto leti?
(4 točke)

6. Pojasnite pojem seksizem.
(1,5 točke)

7. Na spreminjanje položaja žensk je močno vplival feminizem. Kaj običajno označujemo z izrazom feminizem?
(2 točki)

3. DRUŽBENA STRUKTURA/STRUKTURIRANJE DRUŽBENOSTI

Vir A

Na podlagi razpoložljivih rezultatov (in ob očitnem in hkrati zgovornem pomanjkanju resne sociološke raziskave omenjene problematike) lahko sklenemo, da je za več kot polovico državljanov in državljank Slovenije lahko homoseksualnost nekaj povsem nesprejemljivega. Homoseksualnost je toliko bolj nesprejemljiva, kolikor bolj se vprašani počuti vpletenega (sosedski odnosi, varovanje otroka ipd.). Raziskave socialne distance zato kažejo večjo stopnjo homofobije. O delu slovenske družbe tako lahko rečemo, da je zanj značilna nekakšna hipokritska toleranca; strpnost kot vrednota, s katero se je treba ponašati, zdrži le toliko časa, kolikor homoseksualnost ostane skrita in nevidna ali pa dokler vprašani nimajo nobenega opravka, sosedskih odnosov ali česa podobnega z geji in lezbijkami.

(Kuhar, R. (2003): Medijske podobe homoseksualnosti, Mirovni inštitut, Ljubljana, str. 90)

Vir B

Temeljna značilnost sovražnega govora danes je prav zanikanje nestrpnosti. V Sloveniji kakor v večini sodobnih držav družbene norme in tudi zakonski predpisi prepovedujejo (odkrito) izražanje predsodkov ali diskriminacije. Govorci v vseh družbenih situacijah se teh omejitev zavedajo, zato se pri negativnem govoru o manjšini poskušajo zavarovati z raznimi strategijami, ki se tipično kažejo v izjavah, kakršna je »Nič nimam proti Romom, ampak… «

(Erjavec, K., Hrvatin B., S., in Kelbl, B. (2000): Mi o Romih, Mirovni inštitut, Ljubljana, str. 25)

Vir C

Temeljna funkcija socialne kategorizacije je konstruiranje večinske homogene etnične skupine in manjšinske etnične skupine. Mediji kategorizirajo in tipizirajo skupine s poimenovanjem in etiketiranjem ter z navajanjem implicitnih in eksplicitnih predsodkov. Pri predsodkih gre za ocene, utemeljene na negativnih stališčih, uveljavljene, posplošene in na minimalnih informacijah temelječe ocene in izjave o osebah, skupinah, objektih itd., ki rabijo konstruiranju pozitivne socialne identitete lastne skupine in negativne identitete manjšinske skupine.

(Kuhar, R. (2003): Medijske podobe homoseksualnosti, Mirovni inštitut, Ljubljana, str. 19)

Vprašanja:

1. V katero vrsto družbenih odnosov glede na obliko/formo bi uvrstili odnose prevladujočega družbenega okolja do gejev in lezbijk (vir A) ter do Romov (vir B)?

   (1 točka)

2. Katere oblike odnosov sodijo v vrsto družbenih odnosov, ki ste jih prepoznali v viru B? Navedite jih.

   (1,5 točke)

3. Opišite dve izmed navedenih oblik družbenih odnosov in opredelite razliko med njima.

   (3 točke)

4. Predstavite še dva sorodna primera v virih predstavljenih družbenih odnosov v sodobnih družbah.

   (3 točke)

5. Opredelite pojem družbene skupine in navedite njene temeljne povezovalne elemente.

   (3 točke)

6. Pojasnite razliko med družbenimi skupinami in družbenimi kategorijami.

   (3 točke)

7. Razvrstite Rome v družbene skupine ali v družbene kategorije in svojo razvrstitev utemeljite. Pomagate si lahko z viroma B in C.

   (3 točke)

4. EKOLOGIJA

Vir A

Časi, ko je bila večina izdelkov, ki smo jih uporabljali, naravnega izvora, so nepreklicno mimo. Že desetletja industrija ustvarja sintetične snovi, ki v okolju ne razpadejo, potem se kopičijo. Med njimi so tudi POPsi (persistant organic pollutants – obstojna organska onesnaževala). POPsi sodijo med najbolj nevarne strupe, kar jih pozna znanost, so zahrbtni in se kot sence smrti širijo skozi ekosistem, lahko udarijo kjerkoli in kadarkoli in imajo naravno tedenco, da se kopičijo v organizmih.

(Komat, A.: Iskanje pozabljenih strupov, Mladina št. 41, oktober 2004, str. 34)

Vir B

Najvišja in najtežje dosegljiva ideja (»Holy Grail«) okoljevarstva je doseči rast do tiste stopnje, da ta ne bo izčrpavala naravnih virov hitreje, kot bodo raziskane ali izumljene alternative. Pri tem je ključnega pomena energija, saj bodo nadomestljivi viri goriva neizbežno izčrpani in bodo morali biti nadomeščeni z obnovljivimi viri. Drugi vidik pa je, čim bolj zmanjšati razsipništvo v procesu razvoja z optimalno uporabo virov.

(Lawson, T. in drugi: Sociologija, Tehniška založba Slovenije, Ljubljana, 2004, str. 170)

Vir C

Nacionalni program varstva okolja je temeljni strateški dokument na področju varstva okolja in sledi okoljevarstvenemu programu, ki ga je sprejela Evropska unija pred dvema letoma. Določa štiri prednostne cilje, ki zajemajo podnebne spremembe, naravno in biotsko raznovrstnost, kakovost življenja ter odpadke in industrijsko onesnaževanje.

(Usmeritve za vlado, Delo, 13. 10. 2004, str. 3)

Vprašanja:

1. Opredelite pojma ekosfera in sociotehnosfera.

(2 točki)

2. Pojasnite, zakaj med ekosfero in sociotehnosfero nastaja konflikt.
Pomagajte si z virom A.

(3 točke)

3. Imenujte strokovno študijo, ki je v 20. stoletju prva resno opozorila na različne vidike ekološke krize.

(1 točka)

4. Navedite in kratko pojasnite dve ugotovitvi iz te študije.

(4 točke)

5. Zakaj je industrijski način proizvodnje temeljni vzrok sedanje ekološke krize?
Kratko pojasnite.

(2,5 točke)

6. Preberite vir B ter ugotovite in kratko pojasnite koncept reševanja ekološke krize, ki je predstavljen v viru.

(3 točke)

7. Navedite in kratko pojasnite dva ukrepa modernih industrijskih držav za ublažitev posledic ekološke krize. (Vir C)

(2 točki)